

országi kódexfestészet hazánkban őrzött s az utóbbi években kellő színvonalon nem publikált emlékeire szorítkozik, s ez bizony óhatatlanul bizonyos esetlegességre vezetett. S bár szeretnénk egyszer már egy minden tekintetben átfogó, arányos válogatott összeállítást látni a hazai miniatúrafestészet emlékeiből, egyelőre örüljünk annak a nagyszámú remek képnek, amelyet ez a könyv nyújt. Annál is inkább, mert technikai kivitelezésük mintaszerű, s mert a kötet könyvművészeti és műszaki munkatársai még olyan bonyolult feladatot is remekül megoldottak, mint a tekercsre írt *Petancius—Genealógiának* a reprodukálása. A vállalkozás művészeti vezetője: Szántó Tibor, valamint a könyv tipográfiajának a tervezője: Haiman György méltó keretet biztosítottak a régi magyar könyvművészet emlékei számára.

A szép könyv és a kitűnő reprodukciók önmagukban azonban inkább csak a bibliofil számára jelentenének csemegét, a tudomány számára e kötetet elsősorban Berkovits Ilona bevezető tanulmánya teszi nélkülözhetetlenné. Egy régóta nélkülözött tömör összefoglalást kapunk itt a magyarországi miniatúrafestészet történetéről, amely egyszerűsre korrigálja is a képválogatás kényeszerű egyoldalúságait és aránytalanságait. Berkovits Ilona ugyanis nem a közölt képeket, a bemutatott kódexeket magyarázza, hanem a teljes ismert anyag alapján rajzolja meg a fejlődést. Persze az ismert anyag teljessége alapján sem adható más, mint töredékes kép, hiszen a fejlődés alapvetően fontos láncszemeiről sokszor egyetlen fennmaradt kódex sem tanúskodik már. A tanulmány érdeme, hogy nem próbál szintézist konstruálni ott, ahol az anyag ezt nem teszi lehetővé; inkább vállalja helyenként a mozaikszerűséget annak érdekében, hogy végre össze legyen foglalva mindaz, amiről tudunk, mindaz, ami megmaradt, világosan jelezve a kutatás fehér foltjait. Kár, hogy itt-ott találkozunk egy-egy nem megalapozott feltevés-sel, illetve állítással. Így pl. túl merész feltevésnek érzem, hogy Szent István udvarában már könyveket is másoltak volna. A hazai könyvmásolás nyilván a bencés kolostorokban és a káptalanokban indult meg, de a még állandó székhellyel sem rendelkező királyi udvar a XI—XII. században aligha rendezkedhetett be ilyesmire. Az is meglepő állítás, hogy Szent László idejében a „nép ajkán” éltek Istvánnak, Imrénének, Gellértnek a legendái. Az ezekhez hasonló néhány téves vagy vitatható mondat azonban nem tartozik a tanulmány mondanivalójának a lényegéhez: a tulajdonképpen tárgyáról, a hazai miniatúra festészetéről megbízható, kitűnő fejtegetéseket kapunk. Legfeljebb azt sajnálhatjuk, hogy a kitűnő szerző nem fejtette ki álláspontját részletesebben, dokumentáltan és valameny-

nyi évrre kiterjeszkedve a madocsai apátról, illetve a *Mátyás—Gradualéről* újabban előadott, s az övével ellentétes véleményekkel szemben. Igaz, egy ilyen reprezentatív kötet bevezetése nem is nagyon alkalmas tudományos viták folytatására, a szerző erre bizonyára másutt talál majd alkalmat.

Klaniczay Tibor

Barta István: A fiatal Kossuth. Bp. 1966. Akadémiai K. 283 l.

Alig néhány lapja szól írói próbálkozásokról, mégis nélkülözhetetlen forrás az irodalomtörténész számára Barta István új könyve. A tanulmány olyan korszakról szól, amelyben irodalom és politika elválaszthatatlanul összefonódott; amikor az írók mind politizálnak, és a politikai fejtegetések is magasrendű irodalmi formában szólnak meg. Ezért szembevetendő a reformkorral foglalkozó tudományágak egymásrataltsága, s ezért üdvözli örömmel az irodalmi kutatás a történettudomány minden új eredményét.

Bár bőven van új adat az irodalmi kísérletekről szóló fejezetben is, ez kevésbé változtat Kossuth eddig kialakult írói portréján, hiszen útkereső szárnypróbálgatásokról van csak szó. Annál izgalmasabbak a zempléni közéleti tevékenységét elemző fejezetek. A tanulmány mítoszok helyett gazdag tényanyagra támaszkodva rajzolja meg Kossuth pályakezdését, legendás feltűndöklés helyett egy társadalmi réteg tipikus fejlődésvonalát ismeri fel a bemutatott életszakaszban. Az újonnan feltárt dokumentumok döbbeneteket idéznek arra, hogy Kossuth indulását a legigényesebb kutatás is csak feltételezések alapján rajzolhatta meg, s a bizonytalanság talaján szaporodhattak a tudománytalan elképzelések is.

A tanulmány célja, hogy bemutassa azt az utat, amelyen Kossuth „nemcsi-rendi politikusból társadalmi reformerré, a polgári átalakulás ideológiájának egyik első hazai megfogalmazójává fejlődött”. (10. l.) A fejlődés anyaméhe a zempléni megyei élet. Az országos összeírás zempléni munkái során jelentésében feltárja a parasztság elképzelhetetlen nyomorát, az itt szerzett tapasztalatok és a pusztító „pórlázadás” érlelik meg azokat a nézeteit, amelyeket — az ellenzék leghaladóbb szárnyához csatlakozva — az operátumok vitáin fejt ki. Barta István fíradhatatlanul kutatja a kiadatlan forrásokat, s ez meg is határozta az anyag feldolgozásának módszerét: a nehezen hozzáférhető levéltári iratokból sokszor és bőven idéz, s így eredeti összefüggéseiben ismerjük meg a fiatal Kossuth gondolatait, a művek maguk reprezentálják ideológiai fejlődésének egyes állomásait. Jegyzőkönyvek,

hivatalos iratok, jelentések, ismeretlen Kossuth-beszédek kerültek elő a levéltárakból, segítségével nemcsak az eszmék alakulása rajzolható meg pontosan, hanem sikerült tisztázni a Kossuth-életrajz sokat vitatott mozzanatát, az állítólagos sikkasztási ügyet is. A végső következtést is újonnan felfedezett iratra támaszkodva fejtette ki a szerző. A vallásszabadságról írt munka fennmaradt töredékében Kossuth már megfogalmazza a „polgári átalakulás ideológiájának” legfontosabb gondolatait, erre az eszmei alapra épül későbbi tevékenysége, tovább csak a forradalom időszakában lép, az útkeresés, az elvek kialakulásának időszaka tehát ekkor, 1833-ban lezárul.

A tanulmány különös érdeme, hogy képet nyújt a haladó ellenzék országos erősödéséről, Kossuth működését az ellenzéki mozgalom eleven közegében ismerteti, s így nézeteinek alakulását a haladók táborának elveihez mérhetjük.

Kovács Magda

Juhász Géza: Papp Dániel. Egy kimaradt fejezet a magyar irodalom történetéből. Novi Sad, 1965. Fórum Könyvk. 167 l.

Üdvözzük Juhász Géza könyvét, amely több új kiadvánnyal együtt (Sinkó Ervin tanulmányai, Bori Imre és Szeli István kismonográfiái) a jugoszláviai magyar irodalomtörténetírás szervezeten nemrég elindult, ám máris derekas eredményeket elérő munkásságát bizonyítja.

Juhász Géza higgadt, jól áttekinthető szerkezetben foglalja össze és rostálja meg az irodalomtörténetírás s a kortársi kritika eddig ugyancsak szétszórt megállapításait az egykori Dél-magyarország úttörő ábrázolójáról. Egy-egy esetvonással több ponton is módosítja az eddigi arcképet, újat adó megfigyelései mégis három, jól látható fókusz köré gyűlnek össze: 1. A korai életszakasz története. 2. Papp Dániel s a szülőföld élete, nemzetiségei. 3. Világirodalmi ihletők, minták. Fejtegetései alapján igen valószínűnek kell tekintenünk, hogy az író 1868-ban született, apja után görögkeletinek keresztelték, s apja magyar—szerb keveréknek számított. Így megoldódik az ortodox egyházi életben való rendkívüli jártasságának titka is: élményeit egy óhitű kolostorban papnövendéként szerezte, de már ez előtt megbarátkozott az írogatással, amiről Juhász Gézától most frissen fölfedezett 1884-es, 85-ös zsengei tanúskodnak. A dolgozat a regionalizmus jegyeit is kimutatja az életműben, s tisztázza, Papp Dániel szándékos helyrajzi elnagyoltságai ellenére is határozottabban, tudatosabban a Bácska meg a Bánát írója, mint kortársai, utódai közül bárki. A hajdani zombori diák

novelláiból mindig kiolvasható a szerbek és bunyevácok iránti meleg rokonszenv, ám hírlapi cikkeiből világosan kitűnik a nacionalista magyar művelődési politikához hűsége is. A hatások fölfejtése során Juhász jó érvekkel erősíti a Daudet-tól való inspiráció egy évtizeddel korábban megpendített gondolatát, bizonyítja a *A rátótiak* meg a *Tarascóni Tartarin* párhuzamosságait.

Ezt a már régen időszerű, hasznos tanulmányt mégis egyfajta hiányérzéssel tesszük le. Nem látjuk elég világosan íróink helyét a századforduló és az induló Nyugat alkotói között, mert az összehasonlítások nem elég mélyek, s a kelleténél kevesebb személyre korlátozódnak. Juhász Géza főként Mikszáthtal, Tömörkénnyel veti össze Papp Dánielt, Bródy, Thúry neve inkább csak olyan vonatkozásban kerül elő, hogy tematikájuk nagyvárosibb, modernebb, szociális állásfoglalásuk demokratikusabb, lázadóbb az övénel. Ennyit mondani azonban ma már kevés. Teljes írói egyéniségét, valamennyi stílussajátságát kell figyelembe venni, s elhelyezni a századforduló galériájában, kiterjesztve a vizsgáldást más városi, modernebb írókra (Ambrus, Lovik, Petelei), kihúzva a szálat a Nyugatig. (Szini Gyula, Török Gyula.)

Merészség lenne előlegezni az elvégzendő kutatást, de nem kétséges, hogy Ambrussal, Bródyval elsősorban a szecessziós vonások kötik össze. Szecessziós a mese-és parabolaforma iránti érdeklődése, hajlama a játékosan zenei, archaizmusokban bújocszkázó nyelvre, s ugyancsak a szecesszióra vallanak képzőművészeti ízü metaforái. Papp ugyanakkor egy fontos aspektusban eléggé magányos is: minden líraisága ellenére sem olvad annyira bele hőseibe, mint számos kollégája (pl. Petelei), Valamelyes távolságot mindig tart, s ezt a „három lépést” néha ironiával vagy groteszk, elidegenítő apróságok fölemlegetésével teszi nyomatékosá. (pl. *Az utolsó szerelem*.) Másfelől az előadói szenvtelenség sem eszménye, novelláit nem akarja kiragadott életdaraboknak feltüntetni, keretüket, a kompozíciós eljárások közti inyenc válogatását nem kívánja háttérbe szorítani. Anekdotikus novelláit hol egy, a témától távolálló rövid anekdotával kezdi — s ez még mikszáthos is lehetne — hol hangulatfoszlánnyal, adomákat intellektuális tanulságba hajlít át, vagy épp borzongató szimbólumot nőtet ki belőlük. (*A nagy Jakob.*) Játékossága, stilizáltsága mégsem oly erős, mint olykor Ambrus Zoltáné vagy épp a következő évtized „ködlovagjaié” (Csáth, Szini, Szomory): sem az álmodozás, sem a szómámor nem távolíthatja el igen messzire a mindennapok világától. Igaza van Diószegi Andrásnak: Papp Dánielben nagy elindulás jelentkezett „az objektív szatíra” felé, ugyanakkor azonban „mestere a drámai telítettségű konfliktusok